

7. Bekegem - De christianisering van de streek¹.

a. Heroaldolugo woud.

De gehele streek bestond in de laat-Romeinse tijd en ook daarna uit het woud genaamd Heroaldolugo. Het strekte zich uit van Maldegem tot Roksem. Het is uit de latere folkloristische overleveringen vooral gekend als het Woud zonder Genade. Vermoedelijk was het een eerder ontoegankelijk gebied dat slechts doorsneden werd door een aantal paden en wegen - waaronder de vroegere Romeinse wegen² - en waar zich plaatselijk ook kleine bewoningskernen bevonden. Voor de heidenen die de inwoners van de kuststreek in de 6^e-7^e eeuw ongetwijfeld nog moeten geweest zijn, had dit bos zeker een bijzondere mythologische en religieuze betekenis³. Heroaldolugo is ook de oudste benaming voor Roksem. Deze naam, die men niet enkel aantreft in het charter van 745, maar ook in een oorkonde van 770, zou betekenen: het heilig woud, of de gewijde open plaats daarin, toebehorende aan Herwald⁴. M. Gyseling pleit voor een vereenzelving van deze persoon met de Germaanse krijgsgod Wodan, maar misschien gaat het hier veeleer om een lokale krijgsheer die zich op een bepaald ogenblik meester had gemaakt van het woud.

In de loop van de vroege middeleeuwen raakte het bos in verval. Tegen het einde van de 11de eeuw was een groot deel ervan een utfanc of wastinia, een groot heidegebied met vijvers, velden en bossen. Een tekst uit 1119 beschrijft de noordelijke helft van de huidige gemeenten Eernegem, Koekelare, Vladslo en Bovekerke als één groot, verlaten gebied⁵. Daarin waren al op het eind van de 11e eeuw ontginningen begonnen. Toch bleven er nog eeuwenlang grote boscomplexen bestaan. Zo bleef het hele gebied te oosten van de lijn Zerkegem-Bekegem-Eernegem-Koekelare nog tot rond 1800 één groot boscomplex, met erin één open plek Aartrijke.

b. Het heidendom

Enkele kenmerken van de heidense religie in onze streken.

- Er zijn veel goden, ze lieten die goden menselijke trekken aannemen zoals in de Griekse en de Romeinse mythologie. Er waren Wodan en Thor maar verder nog tientallen andere goden.
- Het was een natuurreligie, men vereerde natuurverschijnselen. Men ziet goden in de natuurkrachten zoals de maan, donder en bliksem, regen. Er wordt ook melding gemaakt van heilige dieren. Men dicht speciale goddelijke krachten toe aan water. De heilighdommen moet men zoeken in de wouden, specifieke bomen, bronnen en rivieren.

¹1. Het gehele artikel is gebaseerd op de lezing van 20/03/2022 in Koksyde, cultureel centrum "Casino".door Brigitte Meyns,

²2. Bronnen De Heliand en de pasbekeerde Saksen Kerk en Theologie 2020 - 04 | Redbad Veenbaas

³3. Nederlandse religie Joris van Eijnatten en Fred van Lieburg

²Thoen 1978

³Bron: "Toen Roksem nog Heroaldolugo heette" door Yann Hollevoet in Licht in de Middeleeuwen- 1250 jaar Roksem en kerstening in Westelijk Vlaanderen

⁴4 Gyseling 1945, pp 10-13.

⁵5 A Verhulst en DP Blok, *Het natuurlandschap*, AGN, I, 119 en A Verhulst *Het landschap in Vlaanderen*, 62

- Voor de heidenen moeten de goden zeer praktische zaken brengen, overwinningen, vruchtbaarheid van de akkers, menselijke vruchtbaarheid, gezondheid, geluk. Schiet er één van de goden tekort dan heeft men er geen probleem mee om over te schakelen op een andere god. We geven iets aan de god en daarvoor willen we iets terug. In het heidendom heb je niet die morele waarden die wel typisch zijn voor het Christendom (10 geboden, dogma's zoals de heilige Drievuldigheid). Heidenen konden dat niet begrijpen, ze waren niet vertrouwd met dergelijke abstracte begrippen, ze konden bijna niet op een abstracte manier denken.
- Er is ook geen geestelijkheid. Rituelen zijn zeer belangrijk. Hierin spelen de politieke en militaire leiders een rol. Men heeft het dan over het heil van de leider. Hij is diegene die in naam van de groep de goden probeert gunstig te stemmen.
- Als de goden niet gunstig zijn kan het al eens gebeuren dat er iemand geofferd wordt. In het archief van Willibrord die vooral actief was in Zeeland en aan de kanten van Utrecht en Friesland werd verschillende keer melding gemaakt van mensenoffers. De persoon werd aangeduid door het lot. Men werd geofferd door ophanging, door verdrinking of de dood door het zwaard. Dit alles om de god gunstig te stemmen. Er is ook veel sprake van amuletten.

De bronnen uit de vroege Middeleeuwen zijn zeer zeldzaam. Er waren enkel een aantal heiligenlevens en twee akten uit 743 en 770 aangaande Roksem.

Alle bronnen werden vanuit kerkelijke hoek opgesteld. Men had geen aandacht voor de heidense godsdiensten, die bevolking noemde men barbaren. Men had een afkeer van het heidense, men begreep het niet. Men begreep niet wat ze deden qua offers en dergelijke. Alles werd in zeer negatieve bewoordingen beschreven. De missionarissen hadden bovendien een zeer goede Latijnse opleiding gekregen. Wat ze zien bij de heidenen gaan ze schrijven in termen van de Grieks en Latijnse mythologie, sagen en cultussen.

Een bron, de Utrechtse doopgeloofte, opgesteld in Utrecht rond 750 en bewaard in het Vaticaan, is een uniek document waar we een aantal gegevens te weten komen in verband met heidense gebruiken. Utrecht was een heel belangrijke missiepost. Vanuit Utrecht werd het christendom gepredikt, ook bij ons.

De Utrechtse doopbelofte, is een gelofte die de pasbekeerden moesten uitspreken bij de doopplechtigheid. De tekst werd vastgelegd in Utrecht, in de omgeving van Bonifatius, en moet bedoeld zijn voor de missie in de wijde omgeving. De tekst luidde als volgt:

- *Verzaak je de duivel? En hij antwoordt: Ik verzaak de duivel.*
- *En al het duivelsgeld? Hij antwoordt: Ik verzaak alle duivelsgeld.*
- *En alle duivelswerk? Hij antwoordt: En ik verzaak alle duivelswerk en -woord, Donar en Wodan en Saxnot en alle demonen die hun metgezellen zijn.*
- *Geloof je in God de almachtige Vader? Ik geloof in God de almachtige vader.*
- *Geloof je in Christus, de zoon van God? Ik geloof in Christus, de zoon van God.*
- *Geloof je in de Heilige Geest? Ik geloof in de Heilige Geest.*

Het is een christelijke tekst waarmee de bewoners van de door de Karolingen onderworpen gebieden hun geloof in de oude Germaanse religie moesten afzweren en hun geloof in God de Vader, Christus als Gods Zoon en de Heilige Geest bevestigden. Vermoedelijk is de oorspronkelijke tekst - die niet is overgeleverd - in het Utrechtse missiecentrum door een

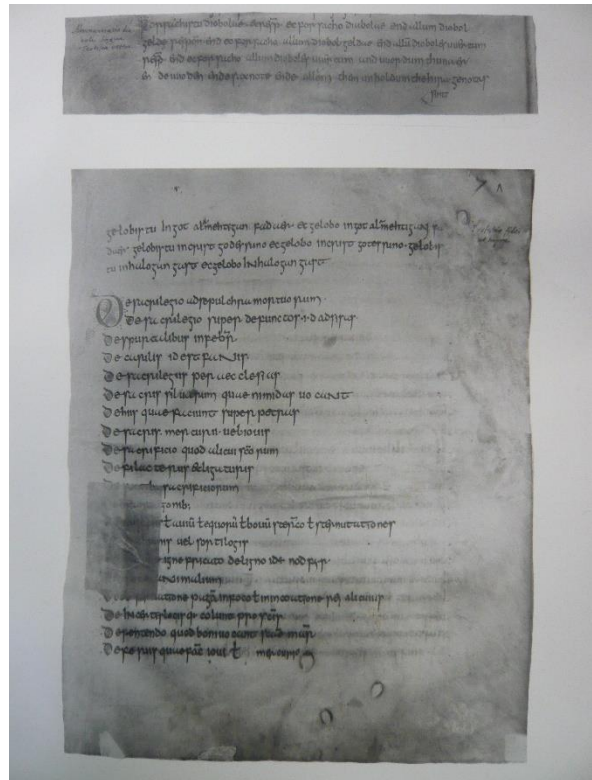
Angelsaksische missionaris opgesteld. De doopgeloofte is overgeleverd in een manuscript uit de 9de eeuw.

In de doopgeloofte worden specifiek drie Germaanse goden genoemd die als duivels worden voorgesteld en als zodanig afgezworen moeten worden, dit gebeurde in het eerste gedeelte van de geloofte. De goden die worden genoemd zijn Donar, Wodan en Saxnot⁶.

Opvallend is daarbij dat de doop werd gezien als een wisseling van heer. Daarbij werd het bestaan van de oude goden niet ontkend, maar ze werden afgeschilderd als duivelsknechten. Door het uitspreken van deze nieuwe eed van trouw, veranderde de kandidaat van een bondgenoot van de duivel in een bondgenoot van God.

Aan de Utrechtse doopbelofte⁷, is een lijst met verboden heidense gebruiken toegevoegd.

- 1 over godslastering bij de graven van de doden
- 2 over godslastering over overledenen
- 3 over vuiligheden in februari
- 4 over hutten of godenhuisjes
- 5 over godslasteringen in kerken
- 6 over heiligdommen in bossen
- 7 over datgene wat ze op rotsen doen
- 8 over heiligdommen van Wodan en Donar
- 9 over offers voor sommige heiligen
- 10 over amuletten en bindsels
- 11 over offerbronnen
- 12 over toverspreuken
- 13 over voortekenen door vogels, paarden, rundermest en niezen
- 14 over waarzeggers en voorspellers
- 15 over het wrijven van vuur uit hout
- 16 over hersenen van dieren
- 17 over wat heidenen zien in vuur en wanneer ze iets beginnen
- 18 over onduidelijke plaatsen die ze als heilig beschouwen
- 19 over (Lievrouwewedstro?) van de goede heilige Maria geheten
- 20 over feesten voor Donar en Wodan
- 21 over de maansverduistering
- 22 over storm maken, over hoorns en bekers
- 23 over voren rond dorpen (om de boze geesten buiten te houden).
- 24 over de heidense loop met gescheurde vodden en schoenen
- 25 over dat ze zich een geliefde dode als heilig voorstellen
- 26 over het godenbeeld uit deeg

⁶ Donar (Thor) is de god van de donder. Hij is de zoon van Wodan en de aarde. Wodan (Odin) is de oppergod van de Germanen. Saxnot (zwaard-gezel) is een Germaanse god van het volk der Saksen.

⁷ De Oudsaksische doopgeloofte, Utrechtse doopgeloofte of Utrechtse doopbelofte stamt uit het einde van de 8e eeuw (776-800) en is een christelijke tekst waarmee de bewoners van de door de Karolingen onderworpen gebieden hun geloof in de oude Germaanse religie moesten afzweren en hun geloof in God de Vader, Christus als Gods Zoon en de Heilige Geest bevestigden. Vermoedelijk is de oorspronkelijke tekst - die niet is overgeleverd - in het Utrechtse missiecentrum door een Angelsaksische missionaris opgesteld. Het manuscript wordt bewaard in de Biblioteca Apostolica Vaticana, de bibliotheek van het Vaticaan in Rome.

27 over godenbeelden van voden

28 over het godenbeeld dat ze door de velden dragen

29 over houten voeten en handen op heidense wijze

30 over dat ze geloven dat vrouwen de maan kunnen belezen, zodat ze mensen het hart kunnen nemen

De lijst van heidense misbruiken” biedt een mengelmoes van praktijken die te beknopt worden omschreven om er voldoende duidelijkheid over te krijgen. Ze vormen een christelijke selectie uit een complex geheel van opvattingen en rituelen. Ze werden niet opgesomd als zaken waarvan de bekeerlingen afstand deden, maar als zaken die tot ergernis van de kerkelijke leiders onder kristenen voortleefden.

Er is sprake van vage christelijke misbruiken, zoals godslasteringen in kerken⁸, offers voor heiligen, en een ritueel ter verering van Maria - godslasterlijke daden en liederen bij overlijden en uitvaarten⁹ - geliefde doden die als heilig werden voorgesteld.

Het is ook een lijst van heidense gebruiken, over smerigheden in januari (kerstmis, de zonnewende) - over de hutjes¹⁰ (de afgodentempels) – over heilige plaatsen in de natuur, Germaanse cultusgebouwen of kleine tempels in de bossen die ze “(nu)midas” noemen, - over datgene wat ze op stenen doen – over heilige plaatsen of rituelen diep in het bos. De afgekeurde gewoonten omvatten verder allerlei magische gebruiken (toverspreuken, amuletten, toekomstvoorspellingen aan de hand van vogels, paarden en rundermest, voortekenen in de natuur) en cultische rituelen (offers, feesten, processies). De houten handen en voeten slaan waarschijnlijk op offergaven van modellen van ledematen waarvoor men genezing had ontvangen. Verder moeten er allerlei religieuze specialisten actief zijn geweest, zoals waarzeggers, voorspellers en genezers die door de christenen niet meer mochten geraadpleegd worden.

Een andere bron is een aan Willibrord toegeschreven boeteboek, bedoeld voor christenen die aan gebruiken en rituelen van niet-christenen deelnamen. Het ging daarbij bijvoorbeeld om (hulp bij) dodenverbranding, het offeren van voedsel aan een heidense god of het bijwonen van feestgelagen waarbij aan afgoden geofferd voedsel werd gegeten. In een boeteboek van Bonifatius is verder sprake van het afleggen van een gelofte “bij bomen of bronnen of een omheinde plaats waar dan ook, behalve bij een kerk Gods”. Kennelijk vonden sommige christenen het niet bezwaarlijk om aan deze of dergelijke praktijken deel te nemen en mogelijk was het religieuze karakter ervan niet altijd even duidelijk. In de laat-antieke wereld werden bijvoorbeeld vele religieus neutrale gebruiken door christelijke gezagsdragers als ‘heidens’ geafficheerd en zo binnen een religieus kader geplaatst.

Een andere bron is het “Leven van de heilige Wulfram” uit de achtste eeuw. De betrouwbaarheid van deze bron is lang betwijfeld, maar recent onderzoek heeft tot een herwaardering geleid. In deze levensbeschrijving is sprake van offeren van kinderen, die door het lot waren aangewezen. Het voorkomen van kinderooffers wordt bevestigd door opgravingen bij Wijnaldum in de huidige provincie Friesland. Verder spreekt men van offers aan de goden

⁸ Er waren dus al kerken.

⁹ Vooral gebruiken rond overlijden en begravenissen waren moeilijk te beëindigen, zelfs niet in lang gekerstende gebieden. Men maakte zich vooral zorgen om de dodenfeesten: het aanrichten van een dodenmaaltijd, waarbij de heldendaden van de overledene werden bezongen. Daarbij moest hard gelachen worden, omdat huilen de rust van de dode zou verstoren. Ook werden na de kerstening nog lang dierenoffers of beenderen van voorouders in graven aangetroffen.

¹⁰ in 750 blijken er nog steeds afgodentempels te zijn.

in de vorm van ophanging of verdrinking in het West-Nederlandse kustgebied. De slachtoffers werden in het laatste geval bij eb aan het strand vastgebonden aan een paal en moesten zo hun dood afwachten.

Een vorm van doodstraf via de opkomende vloed komt ook voor in de Lex Frisionum¹¹. Ditmaal betreft het tempelschenders. "Wie in een heiligdom inbreekt en daar één van de heilige voorwerpen wegneemt, wordt naar de zee gevoerd, en op het zand, dat door de vloed bedekt wordt, worden zijn oren gekloofd, wordt hij gecastreerd en ten offer gebracht aan de god, wiens tempel hij onteerde.

c. De bekering tot het christendom¹²

- Hoe zal een missionaris erin slagen om het heidendom te vervangen door het christendom? Een missionaris zal altijd starten met naar de koning te gaan of naar de leider van een bepaald gebied om zich voor te stellen en te vragen of hij dat territorium mag betreden. Hij zal ook proberen om die leider te bekeren. Hij start dus met een elite-bekering. Bij ons zie je in 496 het doopsel van Clovis met 3000 soldaten, gedoopt door bisschop Remigius in Reims. Amandus was actief in de jaren 620-630 in het Schelde-Leie gebied, Gent en Antwerpen. Dat is hetzelfde gebied van die Frankische koningen. We zien een chronologische volgorde. Eerst de top met Clovis en zijn krijgers en daarna Amandus met het gewone volk. Met die actie van Amandus blijkt dat er nog heel veel heidens geloof aanwezig was. Eerst waren het de slaven en de horigen die woonden op de domeinen van die elites, die bekeerd werden. Op het laatst waren het de vrije boeren die werden bekeerd

- We zien in de bekering drie fasen.

De eerste fase is het aanpassen van het extern gedrag van groepen. Men moet vermijden dat die ganse groep trekt naar die boom om er offers te brengen. Bekering tot het christendom impliceerde vooral een ingrijpende wijziging in uiterlijk gedrag en gewoonten. De kersverse christen mocht niet langer daden stellen die als heidens beschouwd werden, zoals het vereren van de voorchristelijke goden of het plaatsen van offers bij bronnen of bomen, de tot dan toe gebruikelijke cultusplaatsen. Vooraleer toegelaten te worden tot het Christendom moest men gedoopt worden. In de vroege middeleeuwen waren het volwassenen die gedoopt werden. Deze moesten het Onze vader en de geloofsbelijdenis kennen. Eens de heidense gewoonten te hebben afgezworen en men beide teksten kon zeggen was men klaar voor het Christendom. Er ging dus geen catechese aan vooraf. In een tweede fase zal men proberen het externe individuele gedrag aan te passen, vb dat de boeren de zondagsrust respecteren. In een derde fase bewerkt men het interne individuele gedrag. Het denken en voelen van de individuele personen moet worden aangepast. Men probeert dit te beïnvloeden door te prediken, de biecht (deze fase begon pas in de 11e en 12e eeuw).

- Welke strategieën past men toe?

Een eerste strategie is expansief agressief geweld tegen heidense cultusplaatsen. Deze werden vernietigd. Omhakken van heilige bomen. Opeten van heilige dieren. Dit brengt een heftige reactie teweeg bij die heidenen. Het vernietigen van hun heidense tempels zal het laatste geweest zijn dat een heel belangrijke rol speelde. Dit waren de plaatsen waar gedurende generaties offers werden gebracht. Dit behoorde bij hun identiteit. Men leest in de heiligenlevens hoe men daartegen reageert. Amandus predikte in Gent. Men was daar

¹¹ Wetboek der Friezen, rond 790 opgesteld in opdracht van Karel de Grote. Hij wilde aan de hand van diverse regionale inventarisaties van het gewoonterecht een nieuwe algemene Frankische wetgeving samenstellen.

¹² Brigitte Meyns, lezing 20/03/2022 in Koksyde, cultureel centrum "Casino".

helemaal niet mee opgezet. De biograaf schreef het volgende: "Wie kan naar waarheid vertellen hoeveel beledigingen Amandus in naam van Christus heeft moeten doorstaan. Hoe vaak werd hij door de inwoners geslagen, hoe hij zelfs door vrouwen en boeren verdreven werd. Hoe hij meer dan eens in de Schelde geworpen werd. Dat hij belaagd werd door vrouwen en boeren, dat is dan een totale vernedering. Het vernietigen van die heiligdommen was een praktijk die veel voorkwam. Het omhakken van heilige bomen is iets wat veel voorkwam in heiligenlevens. Geweld tegen heidenen zelf is zeer uitzonderlijk.

Een tweede strategie: een compromis sluiten tussen de elementen van het heidens geloof en deze van het nieuwe geloof. Heel wat van de huidige kerken werden waarschijnlijk gebouwd op de plaats waar een heidens heiligdom gesitueerd was. Hergebruik van cultus- plaatsen. Ook de dagen en maanden zijn van een voorchristelijke oorsprong. Heel wat heidense feesten zijn verchristelijkt geworden. Het Midwinterfeest werd Kerstmis. Dit maakte het voor die heidenen gemakkelijker. Veel assimilaties van heidense goden en rituelen. Goden werden vervangen door heiligen. Die heiligen hebben heel specifieke kenmerken die verwijzen naar hun heidense godheid. Amuletten werden relieken waaraan men bovennatuurlijke kracht toeschrijft. In die overgangsfase gaat men een dubbele verzekering aan. Enerzijds blijft men geloven in de hulp inroepen van de heidense goden en anderzijds neemt men het Christen geloof aan. Men weet maar nooit. We zitten dus in een fase waar er nog afgodentempels zijn maar ook al kerken. Eén en ander roept vragen op naar vormen van syncretisme die in de kersteningstijd zijn ontstaan en nog vele generaties bleven opgeld doen. Die dubbele verzekering komt ten einde onder de Karolingers.

- Wie speelt een belangrijke rol in die kerstening. We denken meteen aan de kerkelijke elites. Zij zijn diegenen die het christelijk geloof gaan uitdragen. In die vroege middeleeuwen bestond er nog helemaal geen kerk zoals wat we vandaag de Rooms katholieke kerk noemen. Het hiërarchisch uitgebouwd instituut bestaat nog niet in die periode. De paus en bisschoppen van Rome hebben nog geen feitelijke macht buiten de pauselijke staten en Rome. Op dat moment bestaat de kerk uit een aantal vrij autonome bisdommen. De bisschoppen zijn de sleutelfiguren in dit verhaal. De meeste bisschoppen komen uit de toplaag van de Romeinse of Gallo-romeinse beschaving. Ze zijn klassiek opgeleid, ze zijn allen zeer rijk en grootgrondbezitters, de meesten hebben al een carrière buiten de kerk. Als je ergens een kerk wilt bouwen heb je daar ook de financiële middelen voor nodig.

- De actoren. Naast de kerkelijke elites zijn er ook de wereldlijke elites. Er zijn de Merovingische en Frankische koningen. Clovis laat zich dopen in 496. Dat is op dat ogenblik uniek. Hij is de eerste heiden die zich bekeerd. Er was ook de arianistische strekking¹³ die het niet gehaald heeft. Het is uiteindelijk de orthodoxe strekking die het haalde. Bij de Franken werd het geloof gekenmerkt door collectiviteit. Tegenwoordig is geloof een privézaak. Als een leider kiest voor één of ander geloof kan hij dat niet zomaar alleen. Zijn entourage moet hem volgen, de krijgers moeten de krijgsheer volgen. Religieuze diversiteit wordt beschouwd als een vorm van politieke instabiliteit. Dat doopsel van Clovis heeft een verregaande implicatie. Er ontstaat een associatie tussen de kerk en de politieke leiding. De voordelen hiervan zijn wederzijds. De koning zorgt ervoor dat de kerk en zijn leiders beschermd worden. Anderzijds krijgt de koning sacrale bevestiging van zijn gedrag. Er ontstaat aldus een versmelting van de Frankische aristocratie en de kerkelijke leiding. Ze vormen samen één toplaag. De bisschoppen worden niet aangesteld door de paus maar door de koning, het is een politieke benoeming. Aldus kunnen ze rekenen op de fysieke bescherming, een missionaris zal nooit

¹³ Arianen geloven niet in de drie-eenheid, Christus staat een trap lager dan de vader. Rond 500 was geheel Europa was Arjans, de Romeinen bleven katholiek, de Franken heidens.

alleen door gebieden trekken die hij niet kent. Anderzijds kunnen de koningen hun gebied uitbreiden met kerkelijke zegen.

- Hoe is die christianisatie in de kustvlakte ontstaan? Er werd in die periode zeer veel geregeld door middel van rituelen en mondelinge overeenkomsten, er zijn bijna geen geschriften.

Hoe gaan wij te werk? Je kan de vergelijking maken met andere streken waar er meer bronnen zijn. Ofwel zien hoe het eraan toeging in latere tijden (retrospectieve methode). Wij vermoeden nogal wat gelijkenissen met de Friesen. Friesland kwam immers tot in Zeeland. We vermoeden ook grote gelijkenissen met documenten en gewoonten uit de streek van Utrecht. Utrecht was één van de eerste bisdommen¹⁴. Vanuit Utrecht werd de hele streek bekeerd, het toenmalige Friesland, het Merovingische domein Sijsele, Torhout

We weten dat er een versterkte plaats was in "Pagus Flandrensis"¹⁵. Waar die plaats zich bevond weten we niet. Het is in ieder geval niet Brugge. De bisschoppen hebben in die periode vaak doopkerken opgericht. Die doopkerken worden altijd opgericht in een Romeinse vicus, op een knooppunt van wegen.

We weten dat er in Roksem een klein kloostertje (cella) was. Er was een kerkje en een priester in 745, een zelfgebouwd privé-kerkje. In die dagen bouwden de rijke grootgrondbezitters een kerk op hun grond. Is die kerk van Roksem gebouwd op een oude heidense plaats? Herualdolugo? Het is mogelijk. Hoe zag het eruit? In Roksem kan er ongeveer hetzelfde uitgezien hebben als het kloostertje van Hammage aan de Scarpe gelegen in het noorden van Frankrijk¹⁶, interessante ligging, een lichte verhevenheid.

Hammage

¹⁴ Het bisdom Doornik ontstond rond 500; Dat is al vrij laat tegenover andere gebieden.

¹⁵ Volgens de Vitae Amandus

¹⁶ Dit kloostertje was een familiestichting uit de 7^e eeuw.

d. De Laurentiuskapel¹⁷

Laurentiuskapel is een verkeerde benaming. We zijn helemaal niet zeker of er ooit een kapel gestaan heeft. Wat was er wel? In ieder geval een omwalde motte met een oppervlakte van 1 lijn 3 roe. Op de motte stond een kruis met een altaar. Vermoedelijk bij de eerste christianisatie werd deze motte opgedragen aan St Laurentius. Dit kunnen we situeren in de periode tussen 400 en 700. In ieder geval voordat de kerk (kapel) van Amandus in Bekegem werd opgericht. De verering voor Amandus moet begonnen zijn in de jaren 650-700.

Vanwaar die motte? Het zou kunnen dat de omwalde motte eerst een heidense cultusplaats was. Er lagen mensen begraven. Hoe weet men dit? Was het een duizend jarige overlevering of had men in de 15^e of 16^e eeuw beenderen gevonden? Werden er mensenoffers gebracht? Of kan het een eerste begraafplaats geweest zijn die gebruikt werd voor de bouw van het kerkje ter ere van Amandus.

Laurentius was een Romeinse martelaar. Hij stierf in 258. Algauw werd hij als martelaar vereerd. Naast Petrus en Paulus was hij de populairste heilige van Rome.

Al in de vierde eeuw was de verering voor Laurentius over de gehele toenmalige christelijke wereld verspreid. Aanvankelijk was de romeinse en christelijke cultuur in de steden van West-Europa gevestigd. Later volgden de "villae", de herenboerderijen, op het platteland. In Engeland was dat anders. In het Romeins gedeelte gebeurde de christianisatie reeds rond 400. De Laurentiuskapellen ontstonden niet alleen in de steden maar ook op het platteland. Zoals bij ons waren er ook weinig steden.

Zo zal het ook gegaan zijn met Laurentius in "Bekegem" en Zedelgem. Misschien zelfs in de Romeinse periode (tot ca 410) maar zeker in de na-Romeinse periode kwamen de missionarissen die de heidense goden wilden vervangen door Laurentius¹⁸. We kunnen de verering voor Laurentius in onze streek situeren voor de intrede van Amandus via Torhout¹⁹. Dat is voor 650-700. Als we kijken naar Engeland, dan is dat na 400-450. De verering van Laurentius kwam in Bekegem tussen 400 en 700? De cultus rond de Laurentius-motte zal nog lange tijd heidens zijn gebleven²⁰.

Aanvankelijk vereerde men de nieuwe god met Laurentius en later Amandus samen met hun heidense goden. Dit kan in deze landelijke gebieden zo gebleven zijn tot de jaren 800-900. Het is aanneembaar dat er toen al een offeraltaar stond. Bovendien zal men er ongetwijfeld een kruis hebben geplant om aan te tonen dat de nieuwe god ook hier zijn plaats verdiende.

¹⁷ Zie artikel over Laurentius.

¹⁸ Ook in Zedelgem kent men de verering voor Laurentius. Vermoedelijk kent Zedelgem wat dit betreft een gelijkaardige geschiedenis

¹⁹ Béerings p. 18. Hij schrijft: "Het lijkt ons dan ook voor de hand te liggen de stichting van het Torhoutse monasterium aan de Sint-Amandsabdij toe te schrijven. Dit moet dan, gezien het verhaal in de Vita Bavonis, gebeurd zijn ten laatste rond het midden van de 7e eeuw, dus ten tijde van de heilige Amandus zelf.

²⁰ Binnen de veroverde Frankische gebieden konden monniken vrij vertellen over Jezus. Als ze dat daarbuiten deden, dan liepen ze het risico vermoord te worden. De heidense stammen hadden geen behoefte aan verhalen over een gekruisigde Messias en het bestaan van één God die het had over naastenliefde. Het Rijk van de Franken werd steeds groter en steeds meer stammen gingen zich christen noemen. Ze bleven echter naast het geloof in Jezus vaak ook nog allerlei heidense gebruiken volhouden.

In die tijd was de oude religie nog uitermate sterk verspreid. In 589 was op het derde concilie van Toledo te horen dat de 'heiligschennis van ketterij nagenoeg in gans Gallië en Spanje verworteld is.' Ook Ierland werd heen en weer geslingerd tussen het officiële christendom en de oude religie. Begin zevende eeuw kwam daar verandering in, maar de macht van de Merovingische koningen begon af te nemen en de invloed van lokale heersers nam systematisch toe. Dat leidde tot een zekere wanorde, ook binnen de Kerk

Wat de ligging van de kerk betreft, ook deze plaats kan een cultusplaats zijn geweest: er waren verschillende bronnen in die omgeving met (later) een Laurentius waterput.

De bedevaarten zijn er gebleven door de eeuwen heen. In ieder geval tot rond 1900. De mensen van Bekegem en van de omliggende dorpen vergaderden ieder jaar nabij de kapel om van daaruit een processie te starten rond het dorp.

e. De St Amandsabdij in de Vlaanderengouw

Algemeen

Tijdens de vroege middeleeuwen was Vlaanderen een missioneringsgebied waar zendelingen uit den vreemde aan onze verre heidense voorzaten “Het Woord en De Goede Boodschap” kwamen verkondigen. De eerste kerstening gebeurde vanaf 400 tot ca 700, het was de Laurentius-kerstening. Vanaf de 7de eeuw werden onze kontreien een tweede keer gekerstend, o.m. onder impuls van Amandus. Hij stichtte in Saint- Amands-les Eaux de St Amandsabdij. Hij stichtte ook de St. Pietersabdij in Gent.

Vlaanderen ressorteerde onder het bisdom Doornik- Noyon en waarschijnlijk werd christianisatie van hieruit georganiseerd. Doornik was een belangrijk administratief centrum in de Romeinse tijd en de residentieplaats van verschillende Frankische vorsten. Er werd voor het einde van de vijfde eeuw een bisschopszetel gecreëerd. Wellicht was die weinig levensvatbaar want in de zevende eeuw werd Doornik samengevoegd met het diocees Noyon.²¹

De Sint-Amandsabdij uit Elnone aan de Scarpe (Saint-Amand-lès-Eaux) lijkt in de vroege middeleeuwen in de streek een zeer uitgebreid grondbezit vergaard te hebben (gronden, kerken, tienden). Doordat er in de crisisperiode van de Noormanneninvاسies en desintegratie van het Karolingische rijk grote happen uit het domein door anderen werden geësurpeerd, is het vrij moeilijk om het oorspronkelijke Sint-Amandsbezit te reconstrueren. De kern ervan lag in elk geval in Roeselare, met daarom heen uitgebreide bezittingen in Ardooise, Koekelare, Hooglede, Rijkegem (Tielt), Koolskamp, Wingene, Beernem, Oudegem (Rekkem)²² en Bonaarde (Kuurne). In 821 bestond dit bezit uit maar liefst 118 boerderijen. De invloed van de abdij laat zich ook aflezen in de patrocina van de kerken van Zwevezele en Bekegem, beide gewijd aan de heilige Amandus. Zelfs de stichting van het Torhoutse *monasterium* zou aan de St Amandsabdij zijn toe te schrijven. Dit zou gebeurd zijn rond het midden van de 7e eeuw. De rol van de St Amandsabdij in de vroegste christianisering van onze streek mag niet onderschat worden. Er zijn aanwijzingen dat dit gebied zich uitstreckte van Roeselare tot Loppem en van Ruiselede tot Merkem. Het geeft de indruk van één groot, quasi aaneensluitend domein te zijn. Eigenlijk is het een geheel van relatief kleine plekken ontgonnen grond midden een enorm boscomplex en andere woeste gronden.

Berings²³ veronderstelt dat het bijna niet anders kan dan dat het gehele Sint Amandsdomein dat zich rond Torhout en Koekelare uitstreckte, afkomstig was van een Koninklijke schenking

²¹ Brigitte Meyns en Jean Luc Meulemeester in “Oudenburg –Brugge”: “De Vroege middeleeuwen: christianisatie en ontstaan van het graafschap Vlaanderen”.

²² Dit kan bijna niet anders dan een verkeerde interpretatie te zijn. Volgens onze studie is dit niet Oudegem maar Ondegem, een gebied in de omgeving van Oudenburg- Roksem-Bekegem- Gistel Zie hiervoor het artikel over Hondegem;

²³ Berings in “Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent” Nieuwe Reeks Deel XXXIX; 1985; p. 54.

of fiscus. De ligging, de enorme uitgestrektheid en de datum van schenking (zeer waarschijnlijk voor 822) zijn argumenten in die richting. Het gehele gebied zou kunnen in het bezit geweest zijn van de heren van Petegem of hun voorgangers.

Kaart met de gemeenten uit de streek, waar de St Amandsabdij bezittingen had en invloed uitoefende. (Naar G. Berings)

